

דתישכונע

פרשת שלח, תשע"ט, מספר 1323

מדוע המעפילים התעקשו לעלות?

איתמר ורהפטיג

ג. מה פשר הלשון "ועלינו אל המקום"? רש"י מפרש – לארץ ישראל, אם כן מדוע לא כתוב כך, אלא "המקום" דווקא?

ועתה לשאלות העיקריות:

ד. מדוע באמת פעל העם נגד ציווי מפורש של משה, אם כעת הם יודעים שמשה צדק והם חטאו?

ה. מדוע לא קיבל הקב"ה את תשובתם?

על השאלה האחרונה עונה הספורנו: "והיא לא תצלח, כי באופן זה תהיו חוטאים לא לתאבון והנאת עצמכם אבל להכעיס".

כלומר, קודם חטא העם להנאתו, כי פחד מעמי כנען, אך כעת החטא הוא להכעיס. אך כאן שוב חוזרת שאלתנו: מהו החטא, הרי כעת הם רוצים לעלות, ומדוע הסירוב לבקשתם?

תשובתם הייתה פזיזה

"אור החיים" נותן שני טעמים לסירובו של משה לעלייתם. הראשון: "כי אין ה' בקרבם, וכיון שכן, הרי זה מרד בה".¹ ובהמשך דבריו הוא מסביר:

טעו בהוראת דעתם, כי לצד שהם מרדו בה', לזה חשבו לתקן לבטוח בה' ולהחליט האמונה... ולא נתרצה ה' כי מכתם טריה, וכבר נגזרה גזרה.

למדנו מכאן שהחוטא צריך לשוב במתינות, לערוך חשבון נפש, להתוודות ולברר חטאו. תשובה מהירה מדי, יש ואינה מתקבלת.

חזרה למקום החטא

ברצוני להציע מבט נוסף לפשר העניין, ולשם כך ניעזר בתורת הנפש.

לאחר ששמעו העם את תגובת ה' ועונשו הקשה, הם תפסו את גודל חטאם, ומיד הרגישו צורך בתיקון. הם הבינו שהעונש הוא גם חלק מהתיקון, אך לא רצו בעונש מתמשך – ארבעים שנה במדבר, עד שימותו כולם, אלא רצו בעונש

נפתח בציטוט מפרק יד:לט-מה:

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד.

וַיִּשְׁכְּמוּ בַּבֶּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל רֹאשׁ הַהָר לֵאמֹר הֲנִנוּ וְעֵלֵינוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' כִּי חָטָאנוּ.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְמַה זֶה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת פִּי ה' וְהוּא לֹא תִצְלַח.

אֲל תַּעֲלוּ כִּי אֵין ה' בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנְגַּפוּ לַפְּנֵי אֲיִבֵיכֶם.

כִּי הָעַמְלָקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לַפְּנֵיכֶם וַנִּפְלְתֶם בְּחָרֵב כִּי עַל פִּנְ שִׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי ה' וְלֹא יִהְיֶה ה' עִמָּכֶם.

וַיַּעֲפֹלוּ לַעֲלוֹת אֶל רֹאשׁ הַהָר וְאַרְוֹן בְּרִית ה' וּמֹשֶׁה לֹא מָשׁוּ מִקִּרְבַּי הַמִּחְנֶה.

וַיֵּרֶד הָעַמְלָקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בְּהַר הַהוּא וַיִּכּוּם וַיִּכְתּוּם עַד הַחֲרָמָה.

השאלות

שבעת הפסוקים הללו, הקרויים "חטא המעפילים", מעוררים מספר שאלות:

א. מה עניין אבל לכאן? אם העם הצטער על חטאו ראוי היה לנקוט בלשון וידוי ותשובה.¹ ואכן, במקבילה בפרשת "דברים" (א:מא-מו) נקט הכתוב לשון תשובה – "חטאנו".²

ב. מדוע התורה מדגישה "וישכימו בבוקר". האם עובדה זו משמעותית לסיפור?

* הרב ד"ר איתמר ורהפטיג, בית הספר למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן (גימלאי); מכון צומת, אלון שבות (מעורכי "תחומין"); מכון "משפטי ארץ", עפרה.

¹ גם לאחר חטא העגל נקט הכתוב לשון אבל (שמ' לג:ד), וגם שם צריך עיון בפשרו.

² הסיפור שם שונה בכמה פרטים. השוואת הסיפורים דורשת דיון נפרד, ואין כאן מקומו.

אך רצו בכל מחיר לתקן, גם אם יפלו בחרב, ואולי ישמע הקב"ה וירחם.⁴
רעיון דומה מצאתי ב"העמק דבר" לנצי"ב, וז"ל:

היו הרבה מן המעפילים מאמינים ויודעים שלא יצליחו ויפלו במלחמה, אבל מכל מקום היה כדאי להם להיהרג בא"י ולהיות נקבר שם ולא במדבר, אבל ההשגחה באה והפרה עצתם בזה.

כלומר, המעפילים לקחו בחשבון שימותו, כאמור, אך הסיכון היה שווה בעיניהם למען הזכות הגדולה להיקבר באדמת ארץ ישראל. אמנם הנצי"ב מסיים שלא זכו לכך, אך ייתכן שעצם הרצון עומד לזכותם.⁵

כעת מיושבות כל שאלותינו:

א. מה ענין אבל לכאן? הם כבר התאבלו על שם העתיד, כי הניחו שלפחות חלקם ימותו בניסיונם לעלות.

ב. וישכימו בבוקר. הדחף שלהם לתיקון בא לידי ביטוי גם בסיפור העובדה של ההשכמה בבוקר.

ג. כעת מובן מדוע התורה נוקטת בלשון "המקום" ולא "ארץ ישראל", כדי לתת ביטוי לרצון לחזור למקום החטא.

ד. כמו כן עולה מאליה התשובה לשאלות האחרונות. לא הייתה זו תשובה אמיתית, ואף הם ידעו על כך, כאמור, אלא שהם חשבו לתקן באמצעות העלייה האסורה הזו את חטאם.

⁴ ואכן פירוש מפתיע מצאתי ב"דעת זקנים מבעלי התוספות" על התורה (דב' א:מד), ולפיו המעפילים לא מתו, וז"ל:

וירדפו אתכם כאשר תעשינה הדבורים. פי' שעוקצין מכאן ומכאן ואין ממיתין, כך ויכום ויכתום שרדפו אחריהם בהכה ופצוע אבל לא הרגום, כדי שלא יגדילו פיהם ונמצא שם שמים מתחלל. ותדע שלא מנה בכאן הנופלים במלחמה כדרך בשאר מלחמות. ונראה שזו המלחמה ד"וישמע הכנעני מלך ערד" דכתיב שם "וישב ממנו שבי" אבל לא הרגו אחד מהם. והקב"ה לקח אחר כך נקמתם מהם שנ' "וישמע ה' בקול ישראל ויך את הכנעני" וכו'.

⁵ במשנה, בפרק האחרון של סנהדרין, נחלקו הדעות אם לדור המדבר יש חלק בעולם הבא. ואולי גם ר' עקיבא, הסבור שאין להם חלק, מוציא את המעפילים מן הכלל, ותשובתם החפוזה הועילה לזכותם בעולם הבא. בינתיים לא מצאתי ראיה להשערה זו.

מייד, שאולי גם יחזירם לחייהם הקודמים.³ כלומר, הם היו מוכנים לקחת סיכון בתקווה שאולי ירחם ה' ולא ימיתם, עכ"פ לא את כולם, או שלפחות יקל הקב"ה בעונשם.

תופעה ידועה היא, כי יש והחוטא מתייסר בחטאו, ולעיתים הוא חפץ לחזור למקום הפשע; כביכול לחוות אותו שוב, גם כשהוא יודע שעלול הוא להיפגע מכך. כגון, שיתפסו אותו ויענישוהו. בסתר ליבו הוא מבקש לכפר על חטאו, גם אם על ידי עונש, ואולי גם בתקווה שישרוד את העונש. ביטוי בולט לתופעה זו נמצא אצל הסופר הרוסי דוסטוייבסקי, בספרו המונומנטלי "החטא ועונשו".

רעיון זה מופיע במקורותינו כבר בחומש בראשית. לאחר פטירת יעקב הכתוב אומר (נ:טו): "וַיֵּרְאוּ אָחֵי יוֹסֵף כִּי מָת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהָשֵׁב יָשִׁיב לָנוּ". וקשה, היה צריך לומר 'פן' או 'שמא' ולא "לו", שמשמעו: הלוואי. "אור החיים" אומר שם:

למה ידבר הכתוב לשון זה שמשמעותו הרגיל הוא הפך הכוונה, והגם שאין מקום לטעות להבין בו זולת דלמא, אף על פי כן היה לו לומר לשון צודק פן או אולי. ונראה כי הכתוב דברי עצמו קאמר לו, והכוונה בזה שהם יראו על דבר שהלואי שיהיה כן שיהיה משיב להם והוא אומרו ישיב לנו את כל הרעה. והיו מצטערים השבטים כשיעור שנצטער יוסף מצדם ובזה לא היו מתחייבים לבסוף מהגלויות ומהצרות בעד חטא זה כאומרם ז"ל (שבת י ב) גלות מצרים וגם בגלות האחרון, וצא ולמד מה היה לעשרה עמודי עולם.

נראה לי, שכוונתו שאכן ראוי הוא שהחוטא יבקש את העונש המתקן, ובכך אפשר שיינצל מעונש קשה יותר, כפי שקרה אצל אחי יוסף. אמנם לענ"ד אפשר שהאחים עצמם אכן נקטו בלשון "לו", כעין פליטת פה שמבטאת רובד פנימי.

אם כן, אף אנו נאמר כי העם ידע כי תשובתם חפוזה, ללא חשבון נפש אמיתי ונוקב,

³ עניין דומה מצינו בעונש מלקות, שהוא קצר ומייד, ומחזיר את העבריין למצבו הקודם; כיוון שנקלה הרי הוא כאחיד. כך מצינו, כי בזמנו של הרב יוסף קארו בצפת היה ניסיון לחדש את הסמיכה, בין היתר כדי שאפשר יהיה להלקות את אנוסי ספרד שהתחייבו כרת, ומלקות פוטרות מכרת.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף